

Ус Галина Олександрівна,
Східноєвропейський університеті імені Рауфа Аблязова
ORCID ID : <https://orcid.org/0000-0001-8954-591X>
us_galina@ukr.net

Коваль Олександр Олександрович,
Східноєвропейський університеті імені Рауфа Аблязова
ORCID ID : <https://orcid.org/0000-0002-8806-8936>
bear99@ukr.net

УДК 330.341

ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА, ЇЇ РОЗВИТОК ТА ЕКОНОМІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

В статті визначені особливості висвітлення процесу цифровізації економіки в науковій літературі. Наведено розвиток цифрової економіки та її впровадження. Висвітлені визначення та характеристики цифрової економіки, обрані найбільш оптимальні для України.

Визначені та охарактеризовані небезпеки та ризики цифрової економіки. Запропоновані пропозиції з мінімізації небезпек, а саме розробка нових економічних моделей ринкової економіки з коригуванням негативних викликів цифрової економіки, адаптація основних постулатів цифрової економіки до української реальності та орієнтовні напрямки наукових досліджень.

Ключові слова: цифрова економіка, мультиплікаційні ефекти, ризики цифровізації, виклики, економіка розподілу.

Постановка проблеми

Впровадження цифрових технологій – це тривалий процес, який призводить як до зростання ефективності економіки так і до певних небезпек, як соціально-економічних так і техніко- організаційних. В науковій літературі переважає висвітлення ефективності цифровізації економіки України, а небезпеки цього процесу та його ризики майже не висвітлюються. В питанні визначення цифрової економіки та її складу також немає єдності, існує багато визначень.

Мета статті – охарактеризувати розвиток цифрової економіки в Україні, визначити найбільш суттєві економічні характеристики.

Виклад основного матеріалу

В 90-ті роки минулого століття почала активно просуватись теза про цифрову економіку та її надзвичайну ефективність. В 1995 году Николас Негропonte висловив тезу: «о переходе от обработки атомов к обработке битов, отмечая о недостатке классических товаров в «физическом» воплощении (вес, сырьё, транспорт) и преимуществах новой экономики (отсутствие веса товаров, виртуальность, почти не нужное сырьё, мгновенное глобальное перемещение)» [1].

Питання цифрової економіки вперше було внесено у порядок денний групи G20 на саміту в Анталії у 2015 р. коли було визнано, що ми живемо в епоху

економіки Інтернету, яка відкриває як нові можливості так і нові виклики для глобального зростання. З 2016 р. двадцяткою була запропонована «Ініціатива розвитку і співпраці "Групи двадцяти" в області цифрової економіки», в якій цифрова економіка характеризується як найважливіший фактор зростання продуктивності і оптимізації структури економіки». А вже у квітні 2017р. G20 провела першу нараду «цифрових» міністрів, в наслідок чого була прийнята «Декларація міністрів по цифровій економіці" Групи двадцяти» [2]. Лідери пообіцяли забезпечити до 2025 р. підключення всіх своїх громадян до цифрових комунікацій.

Починаючи з цього моменту в освітленні цієї тематики відбувся прорив — нею стали цікавитися в контексті широкого спектру сфер суспільної життєдіяльності: від створення нових технологій до розвитку міжнародних відносин. Це загальна тенденція і для іноземного, і для вітчизняного наукового поля.

У 2018 році КМУ України схвалив «Концепцію розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки» та був прийнятий Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України».

На даний час поняття цифрової економіки широко висвітлюється в працях українських вчених, таких як: В.М. Тупкало [3] та О.Є. Гудзь [4], О. Марченко [5]. Можна окремо виділити таку працю Центра Разумкова як «Цифрова економіка: тренди, ризики та соціальні детермінанти». В цій праці дається наступне визначення: «цифрова економіка – це економіка, що базується на цифрових комп'ютерних технологіях та інформаційно-комунікативних технологіях (ІКТ), але на відміну від інформатизації, цифрова трансформація не обмежується впровадженням інформаційних технологій, а докорінно перетворює сфери і бізнес-процеси на базі Інтернету та нових цифрових технологій» [6].

Також існують визначення цифрової економіки інших науковців, що відображені в таблиці 1. [5]

Таблиця 1

Підходи до визначення терміну «цифрова економіка»

№	Визначення	автор
1	Основа конкурентоспроможності й економічного зростання, що пришвидшує будь-яку економічну діяльність	Фіщук В.
2	Діяльність, пов'язана з інформаційними технологіями, тобто споживання товарів та послуг, використовуючи цифрові інформаційні технології (онлайн торгівля, електронне врядування тощо)	Пивоваров Ю.
3	Інноваційна динамічна економіка, яка передбачає активне запровадження інновацій та інформаційно-комунікаційних технологій на всіх етапах соціально-економічної діяльності, що сприяє зростанню ефективності й конкурентоздатності окремих організацій, національних економік та якості життя населення	Карчева Г. Т., Огородня Д. В., Опенько В. А.
4	Виробництво та реалізація електронних товарів і	Коляденко С.

	сервісів високотехнологічними бізнес-структурами з використанням електронної комерції	
5	Трансформація різноманітних сфер економіки шляхом перенесення всіх інформаційних ресурсів та знань на комп'ютерну платформу	Веретюк С.

Ці визначення мають більш загальний та теоретичний характер, що свідчить про те, що вони мають характер «бажаного стану», так як на даний час цифрова економіка в Україні не є основою конкурентоспроможності. Для відображення сутності цифрової економіки потрібно формувати визначення, яке має більш «вузький характер» та відображає сучасні економічні характеристики.

О. Марченко визначає цифрову економіку: «доповненням до традиційної економіки, що передбачає виготовлення та реалізацію традиційних товарів і послуг із використанням комп'ютерного обладнання та цифрових систем, зокрема мережі Інтернет [5]». Тому можна відмітити, що стосовно підприємств України цифрова економіка відноситься саме до реалізації товарів, тому її можна визначити, як «цифрова економіка розподілу», так як саме це відображає її економічну сутність.

В Україні цифрова економіка також має «сервісний» характер, що характеризується наданням державних послуг та послуг з реалізації товарів. Промислового сектору та процесу виробництва цифровізація майже не торкається.

Враховуючи вищевикладене, для визначення стану цифрової економіки України, її можна охарактеризувати наступним чином: цифрова економіка – ще не завершена трансформація сфери реалізації товарів, робіт, послуг та сектору реалізації державних послуг завдяки цифровізації потоків інформації за допомогою комп'ютерних технологій.

Це визначення конкретно визначає сфери, на які спрямована цифрова економіка та стан цього процесу в Україні.

Запровадження цифрової економіки безперечно дає багато переваг, в першу чергу численні мультиплікаційні ефекти, коли в єдину систему включаються всі виробничі ланцюжки. Але саме тут можна вбачати її приховані недоліки. Так цифрова економіка є вторинною в економічному механізмі, первинним є процес виробництва. А от саме виробництво в економіці України демонструє спад під впливом карантинних обмежень, компанії знизили активність, а населення втратило стабільний дохід.

Сама цифрова економіка прискорює і пришвидшує існуючі економічні процеси, тому вона буде надалі відтворювати існуючі проблеми та переносити їх на наступний період. Проблеми економіки України полягають не в нестачі комп'ютерів, а в наявності системних помилок в системі державного управління, падінні попиту, зниженню продуктивності економіки.

Економіка України за 2020 рік втратила 4%, по кварталам зниження мало наступний вигляд: у II кварталі 2020-го — 11,2%, у III кварталі темпи зниження уповільнилися до 3,5%, а в IV кварталі — до 0,5%. Тому реформування економіки до цифровізації було б доцільним.

Частка цифрової економіки в Україні становить всього 3% (всього \$ 2,6 млрд). У рейтингу цифрової конкурентоспроможності МФВ за підсумками 2019 р. Україна зайняла 60 місце серед 63-х країн Європи, Середнього Сходу та Африки [7]. Тому питання про споживачів цифрової економіки залишається відкритим.

Позитивний ефект від запровадження цифрової економіки в економіці розподіляється нерівномірно. Так, активне запровадження цифрової економіки вигідне в першу чергу банкам і торговельним компаніям.

Запровадження цих технологій призводять до оптимізації виробництва, роботизації, віддаленого контролю, і як наслідок скорочення і ліквідація робочих місць.

Можна визначити такі основні ризики і загрози цифровізації :

- можливість концентрації влади банків та торговельних компаній на ринку і посилення монополій;
- захоплення нових ринків транснаціональними корпораціями;
- дестабілізація грошово-кредитної системи;
- наростання залежності від іноземних компаній-лідерів в сфері інформаційно-комунікаційних технологій.

Базуючись на вищевикладеному, можна запропонувати мінімізацію цих ризиків, як один з напрямків сучасної економічної теорії, а саме: розробка нових економічних моделей ринкової економіки з коригуванням негативних викликів цифрової економіки. Також актуальним напрямком є розвиток виробництва в умовах цифровізації економіки України та адаптація основних постулатів цифрової економіки до української реальності.

Висновки

Цифровізація економіки України, на даний час має вузьку спрямованість на певні сфери економіки та обмежені її види діяльності (спрямованість на надання сервісів). Тому, в процесі узагальнення сформована характеристика цифрової економіки, яка відображає її сучасну економічну сутність. Надалі визначено приховані недоліки застосування цифрової економіки. Визначено, що економіка України знаходиться в кризовому стані, спостерігається падіння економіки та значне зниження рівня продуктивності .

Цифрова економіка не може покращити це становище, так як має дещо вторинний характер по відношенню до виробництва. Реформування економіки, підняття обсягу ВВП повинно відбуватися до застосування цифровізації. Саме розв'язання цих проблем та мінімізація ризиків застосування цифрової економіки пропонується як подальші напрями наукових досліджень.

Література

1. Nicholas Negroponte — Bits & Atoms — University of Phoenix
2. http://www.eurAsiancommission.org/ru/act/dmi/workgroup/materials/Pages/%D0%A6%D0%B8%D1%84%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%8F%20%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%BA%D0%B0%20%D0%B2%20%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%BA%D0%B0%D1%85%20G20/G20_%D0%A1%D0%BE%D1%82%D1%80%D1%83%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D1%87%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE%20%D0%BF%D0%BE%20%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%B8%D1%8E%20%D1

%86%D0%B8%D1%84%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B9%20%D1%8D%D0%BA
%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D0%BA%D0%B8_2016%20(%D1%80%D1
%83%D1%81.).pdf

3.. <http://ev.fmm.kpi.ua/article/view/235646>

4. <http://journals.dut.edu.ua/index.php/emb/article/view/1878>

5. <https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/65/861.pdf>

6. https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_digitalization.pdf

7. https://razumkov.org.ua/statti/dvi-storony-tsyfrovykh-tehnologii-tsyfrova-dyktatura-abo-zberezhenia-stiikosti#_ftnref2